

Vikinška ratnička postignuća

Bereš, Monika

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:573315>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Povijest i pedagogija

Monika Bereš

Vikinška ratnička postignuća

Završni rad

prof. dr. sc. Ivan Balta

dr. sc., v. asist. Ivana Jurčević

Osijek, 2016.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Povijest i pedagogija

Monika Bereš

Vikinška ratnička postignuća

Završni rad

Humanistička znanost

Povijest

Hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta

Sumentor: dr. sc., v. asist. Ivana Jurčević

Osijek, 2016.

Sažetak

U nešto više od 250 godina, od kraja 8. stoljeća do sredine 11. stoljeća (rani srednji vijek) Vikinzi su posve promijenili Europu. Počevši kao pljačkaši i trgovci, postali su istraživači, osvajači, zakonodavci i osnivači nacija.

Riječ "viking" norveškog je podrijetla, ali se znanstvenici ne slažu oko njezinog značenja. Tri se verzije smatraju najvjerojatnijima: vik - zaljev; vig - bitka, te glagol vikja - krenuti, otići. Postoji još jedno tumačenje koje ističe kako riječ „a-viking“ znači ići u pljačku.

Naziv Normani (ljudi sa sjevera) koristi se za one Vikinge koji su zaposjeli područje Normandije (sjeverna Francuska) u 11. stoljeću. Nazivom Varjazi nazivali su se oni koji su putovali rijekama i kontinentom prema Istoku (područje današnje Rusije i Ukrajine te nekadašnjeg Bizanta).

Vikinško doba trajalo je od 8. do 11. stoljeća, a narodi koji se nazivaju *Vikinзима* živjeli su na području današnje Skandinavije, točnije Danske, Norveške i Švedske. Taj je sjeverni dio Europe bio polazište za ekspanziju koju će Vikinzi pokrenuti. Glavni razlog ekspanzije Vikinga jest veliki prirast populacije uzrokovan poligamijom. Time je ubrzana potrošnja prirodnih bogatstava, koja je, uz česte podbačaje žetve, dovela do gladi. Vikinzi su na početku svoje ekspanzije napadali i pljačkali crkve i samostane s ciljem uzimanja zlata i blaga koje su te ustanove posjedovale, dok kasnije naseljavaju osvojena zemljišta. Prodrli su do Engleske, Francuske, Irske, Islanda, Rusije pa čak i do Sjeverne Amerike. Za potrebe ekspanzije Vikinzi su gradili duge brodove pomoću kojih su plovili morima i otkrivali nova područja. Zbog usavršene gradnje brodova Vikinzi slove kao vrsni brodograditelji. Kada nisu išli u pljačku ili istraživanje, radili su kao ratari.

Vikinzi su razvijali svoju kulturu i običaje. Pisali su slovima koja su se nazivala rune, a urezivala su se u drvo, kost ili kamen. Vikinzi su bili politeisti (i pogani) što znači da su štovali brojne bogove, od kojih je svaki bio zaštitnik određene djelatnosti. Vrhovni poglavar bio je Odin, bog znanja, borbe i junak poginulih u ratu. U zamjenu za naklonost i zaštitu bogova, prinosile su im se žrtve. Početkom 9. stoljeća neki su kršćanski svećenici pronijeli svoju vjeru zemljama sjevera. Dolaskom i prihvaćanjem kršćanstva, Vikinško doba završava.

Ključne riječi:

Vikinzi, rani srednji vijek, osvajači, kolonizatori, istraživači

Sadržaj

Uvod.....	5
1. Tko su bili Vikinzi?	6
1.1. Društveno uređenje.....	7
2. Vikinška ekspanzija.....	8
2.1. Vikinzi i Velika Britanija.....	9
2.2. Vikinzi i Irska	11
2.3. Vikinzi na europskom tlu.....	12
2.4. Osvajanje Atlantika	13
2.5. Putevi na istok: Baltik i Rusija	15
3. Vikinški brodovi.....	16
4. Način ratovanja, oružje i bojna oprema	17
5. Kraj vikinških osvajanja.....	21
6. Kultura Vikinga.....	22
6.1. Način života i umjetnost	22
6.2. Pismo	23
6.3. Religija.....	24
6.3.1. Vikinško tumačenje svijeta	24
6.3.2. Vikinški božanski kozmos	24
6.3.3. Zmije i zmajevi.....	27
6.3.4. Žrtvovanja	27
6.3.5. Pokapanje pokojnika	28
7. Dolazak kršćanstva i kraj Vikinškog doba	29
8. Zaključak	31
9. Literatura	32

Uvod

„Vikinška ratnička postignuća“ tema je ovog završnog rada kojem je zadatak istražiti, opisati i objasniti Vikinge kao narod te njihov način života. Zadatak je i objasniti sve aspekte njihovog života, a najviše ekspanziju, ratovanja te ratnička postignuća. Uz ratovanje vežemo i oružje te bojnu opremu koju su Vikinzi koristili kao sredstvo borbe.

U prvom poglavlju definirani su Vikinzi kao narodi sa sjevera te su istaknute najvažnije njihove karakteristike, a u potpoglavlju je objašnjena njihova društvena struktura, odnosno društveno uređenje. Potom, u drugom poglavlju, objašnjena je njihova ekspanzija, a u potpoglavljima se ističe ekspanzija u Veliku Britaniju, odnosno Englesku, Irsku i Europu. Nakon toga osvajanje Atlantika, odlazak na istok, na područje Baltika i Rusije te se definira kraj Vikinških osvajanja. Sljedeće, treće poglavlje, koncentrira se na vikinške brodove i na njihovu gradnju. Četvrto poglavlje obrađuje način ratovanja, oružje i bojnu opremu koju su Vikinzi koristili. Peto poglavlje obrađuje kraj vikinških osvajanja te posljedice. Šesto poglavlje objašnjava kulturu Vikinga, a u potpoglavljima se ističu vikinška umjetnost, pismo i religija. U potpoglavljima religije objašnjeno je vikinško tumačenje svijeta i njihov pogled na svijet, protumačen je njihov božanski kozmos te zmije i zmajevi koji su imali simboličku ulogu u nordijskom svijetu. Također, istaknuto je i žrtovanje što je bilo iznimno važno u religijskom životu Vikinga te je objašnjeno pokapanje pokojnika te karakteristike njihovih grobova. U sljedećem, sedmom poglavlju, opisan je dolazak kršćanstva koji je označio kraj Vikinškog doba. Na kraju je iznesen zaključan i popis literature.

1. Tko su bili Vikinzi?

Naziv „viking“ prvotno je označavao djelatnost, a ne naziv skupine jer se odlazak u pohode nazivao „vikingarenje“.¹ Riječ Viking danas označava stanovništvo koje je u ranom srednjem vijeku živjelo na prostoru Skandinavije, točnije na prostorima današnje Švedske, Norveške i Danske. Ti su narodi označeni kao gusari jer su sudjelovali u morskim pothvatima radi pljačke i osvajanja. Često se upotrebljava i naziv Normani (ljudi sa sjevera), no u knjizi *Povijest 6* ističe se kako je taj naziv ipak više korišten za one Vikinge koji su zaposjeli područje Normandije (sjeverna Francuska) u 11. stoljeću.² Nazivom Varjazi nazivali su se oni koji su putovali rijekama i kontinentom prema Istoku (područje današnje Ukrajine i Rusije te područje nekadašnjeg Bizanta), osobito kao trgovci, ali i kao plaćenici.³ Autori Goldstein i Grgin ističu kako je naziv Normani („normani“ odnosno *nortmann*, zabilježen u francuskom jeziku oko 1000. godine) nastao u napadnutim europskim zemljama koje su o napadačima znale samo da dolaze preko mora sa sjevera.⁴ Miroslav Brandt ističe kako se zbog toga u historiografiji uobičajilo da „Viking“ označava te napadače u vrijeme samo dok pljačkaju, a da se o Normanima govori od trenutka kada počnu trajno naseljavati neko područje.⁵

Znanstvenici se većinom slažu da je riječ „viking“ norveškog podrijetla, ali su neslaganja oko njezinog značenja velika. Tri se verzije smatraju najvjerojatnijima: vik - zaljev; vig - bitka, te glagol vikja - krenuti, otići. Postoji još jedno tumačenje koje ističe kako riječ „a-viking“ znači ići u pljačku.⁶ Naziv „vikingr“ označava u staronorveškom jeziku gusara.⁷

Vikinško doba trajalo je od 8. do 11. stoljeća, što obuhvaća razdoblje ranog srednjeg vijeka.⁸ Vikinzi su bili odvažni mornari i moreplovci, mudri trgovci, vješti obrtnici i veliki istraživači. Također su bili i kolonizatori koji su na udaljenim mjestima podizali nova imanja, naselja, utvrde i gradove.⁹ Vikinzi su bili i zemljoradnici i stočari jer je zemljište koje su naseljavali bilo pogodno za agrarnu privredu.¹⁰

¹ Tony Allan, *Vikinzi - velike civilizacije: život, mit i umjetnost*, Planeta Marketing Institucional SA, Zagreb 2008., str. 10.

² *Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek*, Biblioteka jutarnjeg lista, Europaperss holding, Zagreb 2007., str. 271.

³ Isto, str. 271.

⁴ Ivo Goldstein, Borislav Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi liber, Zagreb 2006., str. 139.

⁵ Miroslav Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, II. izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1995., str. 147.

⁶ Anita Ganeri, *Vikinzi - pljačkaši i trgovci*, svezak 1, Školska knjiga, Zagreb 2007., str. 14.

⁷ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 139.

⁸ Atwa - Istina o Vikinzima. URL: <https://nellacro.wordpress.com/2014/12/02/istina-o-vikinzima/> (30.4.2016.)

⁹ Fiona Macdonald, *Vikinzi: oživite povijest*, Biblioteka Kreativa, Zagreb 2008., str. 14.

¹⁰ M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 158.

Iako su se vikinški narodi često borili između sebe, imali su mnogo toga zajedničkog. Imali su zajednički jezik (staronorveški) i religiju - obožavali su Odina, Thora i druge sjeverne bogove.

Iako su sjeverne zemlje bile slabo poznate ostalim Europljanima tog vremena, Norvežani su naslijedili tradiciju neobuzdanosti. Oni su bili prirodni nasljednici germanskih naroda koji su se raštrkali Europom tijekom razdoblja seoba od 2. stoljeća nadalje, a među njima su bili i takozvani „barbari“ koji su potpomogli rušenju Rimskog carstva u 5. stoljeću.¹¹

1.1. Društveno uređenje

Na vrhu društvene ljestvice bio je kralj kojeg su birali poglavari i čiju je vlast ograničavala narodna skupština.¹² Kruna se prenosila nasljednim putem, no da bi doista bila priznata, morali su je prvo priznati poglavari. Vrlo su često pitanja nasljeđivanja dovodila do krvavih ratova jer je uvijek, i u farmerskim i u plemićkim krugovima, postojala nemirna skupina mlađih sinova koja se pobunila jer nije imala što naslijediti - prvenstveno su iz njihovih redova potjecali vikinški pljačkaši.¹³

Kralj je bio vrhovni zapovjednik vojnih snaga, a često i vjerski vođa cijelog naroda. Sve te uloge bile su podređene nadzoru poglavara i narodnoj skupštini. Nakon poglavara slijedili su grofovi (jarlovi), bogati zemljoposjednici, potom seljaci, slobodni ljudi koji su posjedovali malena zemljišna dobra, i na kraju robovi, potpuno lišeni svih prava. Sve žene, osim sluškinja i ropkinja, uživale su potpunu slobodu.¹⁴

Odluke koje su se odnosile na zajednicu donosile su se na skupštinama zvanim *thing*. Na njima su sudjelovali svi slobodni ljudi koji su bili spremni nositi oružje. Pravo je bilo običajno, a prenosilo se usmenom predajom s naraštaja na naraštaj. Tijekom skupština Vikinzi su odlučivali o sporovima slobodnih ljudi; presuda je bila neopoziva, a nepoštivanje odluke bio je zločin koji je mogao dovesti do osude na smrt ili progonstva.¹⁵

2. Vikinška ekspanzija

¹¹ T. Allan, *Vikinzi - velike civilizacije: život, mit i umjetnost*, str. 10.

¹² William Fitzhugh, Elisabeth Ward, *Vikings: The North Atlantic Saga*, Smithsonian institution press Washington and London, Washington 2000., str. 75.

¹³ Vlast i imovinu u vikinškom društvu nasljeđivao je najstariji sin.

¹⁴ Petra Somek (ur.), *Vikinzi: život i civilizacija*, knjiga 14, prvo izdanje, Meridijan, Zagreb 2004., str. 32.

¹⁵ Isto, str. 32.

Pitanje koje zanima brojne znanstvenike je sljedeće: što je u ranom srednjem vijeku među skandinavskim narodom uzrokovalo takvu eksploziju želje za odlaskom u daleke krajeve koja je Vikinge odvela tako daleko uz takvu upornost - i to u trajanju od gotovo 3 stoljeća?

Treba naglasiti da se nije pronašao jedinstven odgovor i da se za rješenje tog problema nude samo pretpostavke.¹⁶ Već su pisci 11. stoljeća poput Adama iz Bremena i Dudona iz San Quintina nudili svoje tumačenje. Po njima se poticaj za emigraciju dogodio zbog prenapučenosti skandinavskog poluotoka do koje je došlo zbog poligamije, a sve žešći napadi na Franačko Carstvo objašnjavaju se u prvom redu otporom barbara prema kršćanskoj vjeri te čistom pohlepom. Ovaj posljednji razlog je jedini za koji je pronađena potvrda u pisanim vikinškim izvorima. Da su se Šveđani i Norvežani upućivali u daleke zemlje zbog njihova golemog bogatstva, možemo iščitati iz runskih natpisa. Runski natpisi iz Švedske i Norveške isklesani u 11. stoljeću nose sljedeće tekstove: „Oni bijaše dugo na Zapadu / umre s Ingvarom na Istoku“, „Oni hrabro odoše daleko u potragu za zlatom / na istoku hraniše orla / umriješe na jugu u Turskoj“.¹⁷ Arheološka su istraživanja otkrila demografski rast, ali samo u Norveškoj, i to ne takav koji bi doveo do iscrpljenosti unutarnjih resursa koji uzrokuju emigraciju.¹⁸ Nadalje, klimatološke su studije isključile mogućnost pogoršanja klime koja je mogla dovesti do migracije jer se može sa sigurnošću tvrditi da je između 9. i 11. stoljeća subartičku zonu zahvatio val topline. Migraciju je mogla uzrokovati samo unutarnja politika skandinavskih kraljevstava koja su se u to vrijeme stvarala te je moguće da je do napadačkih akcija dolazilo zbog antagonizma (suparništva) prema Franačkom Carstvu. Poboljšanje plovidbenih tehnika imalo je svoju ulogu u poticanju tog fenomena. Zaključuje se da glavni razlog vikinških pothvata ne treba tražiti u fiziološkim razlozima, nego u psihološkim motivima. Presudnu je važnost imala potraga za društvenim prestižem koji je mogao proizaći samo iz ratne slave i bogatstva. Početni uspjeh malobrojnih hrabrih koji su daleko otputovali zasigurno je imao moć odvući brojne sljedbenike tim putem. Bilo bi pogrešno vjerovati da je pojava Vikinga u kanalu La Manche i Sjevernom moru, kao i ona Varjaga na rijekama i morima Istoka, nova i iznenađujuća činjenica - događaji tijekom 8. i 9. stoljeća predstavljaju samo ubrzavanje procesa koji su se već dugo odvijali. Prethodnici su na oba područja još od 3. stoljeća bili Heruli, čiji su primjer u sljedećim stoljećima slijedili Skandinavci. Povijest, naime, bilježi sjećanja na njihove povremene napade na Zapad, čiji je nastavak obeshrabren stvaranjem jakih državnih sustava u Francuskoj i Engleskoj. Kako pokazuju arheološki nalazi, putovi se nikad nisu sasvim

¹⁶ *Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek*, str. 272.

¹⁷ Isto, str. 268.

¹⁸ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 140.

zaboravili i onda kada pisani izvori o tome šute. Putovi i ciljevi na koje su nasrtali skandinavski odredi bili su stoljećima poznati, a oni su ih samo slijedili spajajući ih pritom u homogenu mrežu. Jedina dva nova puta koja su vikinški pomorci otkrili jesu onaj koji je povezao Trondheim u Norveškoj s Bijelim morem i onaj koji je s Islanda vodio na američki kontinent, ali je ostao u drugom planu.¹⁹

2.1. Vikinzi i Velika Britanija

Normani su do Britanije dospjeli preko otočnog niza koji čine Hebridi, Orkney, Shetland i Farsko otočje. Započevši s naseljavanjem slabo naseljenih otoka, Skandinavci su krajem 8. stoljeća došli u dodir s ostacima tamošnjeg keltskog stanovništva. Podvrgnuvši ih svojoj vlasti, počeli su se širiti prema jugu. Jedan od najstarijih poznatih podataka o dolasku Vikinga na tlo današnje Europe datira iz 787. godine. U sljedećih nekoliko godina kronike sve češće vrve užasavajućim opisima vikinških pohoda. Isprva u njima sudjeluje relativno mali broj ljudi i brodova, no s vremenom se ti pljačkaški pohodi pretvaraju u prave invazije. Već 7. lipnja 793. godine Vikinzi sa Shetlandskog otočja pljačkaju i spaljuju čuveni samostan Lindisfarne.²⁰ Vikinški napadači pristigli su brodovima sa Sjevernog mora i iskrcali se na Lindisfarne (Sveti otok), nedaleko od obale sjeverne Engleske.²¹ Poubijali su redovnike i slugu, stoku su poklali, a sve su zgrade opljačkali, uništili i zatim zapalili. Gorjele su knjige, namirnice i sve što se nije moglo ponijeti, a blago i snažni muškarci (koji su postali plijenom) ukrcani su na brodove ostavivši na otoku goruće ruševine.²² Nakon tog najstarijeg pohoda poznatog pod nazivom „Oni gusari zvani Vikinzi“ (tako ga je nazvao Adam iz Bremena) slični su se upadi bez prestanka ponavljali u svim zemljama koje su izlazile na Sjeverno more, Baltik i Atlanski ocean.²³

„Broj brodova raste“, pisao je pedeset godina kasnije redovnik Noirmoutier u *Anglosaskim kronikama* - „golemo mnoštvo Normana ne prestaje rasti, na svakom su koraku kršćani žrtve masakra i pljački, uništenja i požara, od kojih će ostati svjedočanstva dok je svijeta“ - potom se tekst nastavlja biblijskim tonom i navođenjem niza opljačkanih mjesta.²⁴ Anglosaske kronike,

¹⁹ Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek, str. 273.

²⁰ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, Enciklopedijski časopis za mlade, br. 147-148, rujan/listopad 2011., str. 61.

²¹ W. Fitzhugh, E. Ward, *Vikings: The North Atlantic Saga*, str. 127.

²² Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek, str. 278.

²³ Isto, str. 278.

²⁴ W. Fitzhugh, E. Ward, *Vikings: The North Atlantic Saga*, str. 127.

napisane 876. godine, važan su izvor za povijest Anglosasa.²⁵ Ploveći uz velike rijeke, poput Temze, vikinški brodovi ulazili su sve dublje u područja udaljena od morske obale.²⁶

Od 850. godine nadalje, taktika Danaca se promijenila. Umjesto pokretanja kratkih, iznenadnih napada, oni su počeli prezimljivati u zemljama koje su napadali, djelujući iz napola trajnih baza na ušćima rijeka. Sljedeći logičan korak bila je potpuna okupacija, a 865. godine prve od brojnih moćnih danskih vojski stigle su u Englesku. U to vrijeme ona je bila podijeljena između zaraćenih kraljevstava, od kojih većina nije bila dovoljno jaka da odbije invaziju, odnosno nadomoćnije osvajače.²⁷ Ubrzo je pobijedena Istočna Anglija, a za njom su uslijedila i ostala kraljevstva, sve dok 880. godine nije ostalo slobodno samo južno kraljevstvo Wessex.²⁸ Ondje se iznimno jak vladar Alfred Veliki suprotstavio struji, no Danci su ipak pokazali premoć.²⁹ Do kraja 9. stoljeća Danci potiskuju sasko kraljeve sve dalje na zapad i drže u svojim rukama više od pola Engleske: pokrajine York, istočnu Angliju, Northumbriju i dio Mercije.³⁰

U području pod danskom kontrolom, zvanom Danelaw, Danci su ostavili neizbrisiv trag, ojačavajući anglosaske koncepte pisanog zakona i suđenja pred porotom.³¹ Također su dali trajan doprinos engleskom jeziku - svakodnevne riječi poput *take* (uzeti), *die* (umrijeti), *anger* (ljutnja), *hell* (pakao) i *ugly* (ružno), sve imaju korijen u staronorveškom jeziku.³²

U 10. stoljeću zavladao je u Engleskoj relativan mir, sve dok se napadi Normana nisu krajem stoljeća opet zaredali. Neuspjeh engleskih vladara da istisnu osvajače završio je time da su krunu ponudili bratu danskog kralja, Knutu, koji je 1013. postao vladar Danske, Norveške, čitave Engleske i Škotske.³³ Nakon njegove smrti, zemlja je opet dobila vladara sasko loze, no niti oni nisu dugo vladali. Harold je, postavši kraljem 1066. godine, jedva uspio odbiti jednu vojsku Norvežana s istoka, a već su se s juga iskrcali Normani predvođeni Vilimom

²⁵ Raymond Iam Page, *Cronicles of the Vikings: Records, Memorials and Myths*, University of Toronto Press, London 1995., str. 9.

²⁶ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 61.

²⁷ *History of the Vikings*. URL: <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ab86> (30.4.2016.)

²⁸ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srenjem vijeku*, str. 215.

²⁹ Isto, str. 142.

³⁰ *History of the Vikings*. URL: <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ab86> (30.4.2016.)

³¹ U Velikoj je Britaniji veliko središte otoka koje su okupirali Vikinzi dobilo naziv Danelaw (područje kojim vlada zakon Danaca). Istočni je dio tvorio državu pod nazivom „pet slobodnih gradova“ (Lincoln, Stamford, Leicester, Nottingham, Derby) koja je trajala od 877. do 942. godine. Nešto dulje trajalo je najbolje organizirano vikinško kraljevstvo u Engleskoj - York, *Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek*, str. 289.

³² T. Allan, Tony, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 14.,15.

³³ Edward James, *Overview: The Vikings, 800 - 1066*, BBC, 2011.

URL: http://www.bbc.co.uk/history/ancient/vikings/overview_vikings_01.shtml (8.5.2016.)

Osvajačem.³⁴ U čuvenoj bitci kod Hastingsa, u listopadu 1066. godine, poginuo je Harold II., posljednji engleski kralj saske krvi, a Engleskom su zavladaali Normani.³⁵

Vilim je iskazao iznimne sposobnosti, ne samo pobjeđivši kod Hastingsa, nego pri stvaranju jake države, unatoč tome što je stanovništvo dobrim dijelom bilo prema njemu neprijateljski orijentirano, a vojska nedisciplinirana. Nakon osvajanja Engleske, zadržao je sve ovlasti anglosaskog kralja, koje su i dalje bile velike. Uveo je normandijski tip feudalizma, uvedena su pravila protiv privatnih ratova, a svim je vazalima točno određen broj vojnika koje moraju dati.³⁶ Za vrijeme njegove vladavine francuski je uveden kao službeni jezik, te je taj status sačuvan do druge polovine 14. stoljeća.³⁷ Najznačajnija novost Vilimove vladavine je jačanje središnje vlasti.³⁸ Povezao je Englesku s kontinentalnim kulturnim središtima, posebice s Francuskom. Umro je 1087. godine, ostavivši Normandiju najstarijem sinu Robertu, a Englesku drugom sinu Vilim II. Riđem.³⁹

2.2. Vikinzi i Irska

Otprilike u isto vrijeme kada su napadnuta prva naselja na istočnim obalama Engleske, počeli su norveški pomorci upadati u Irsku. Irska se u to vrijeme nalazila na vrhuncu kulturnog razvoja, ali je politički bila potpuno razjedinjena.⁴⁰ Napadače iz Norveške Irci su nazivali „bijelim poganima“.⁴¹

Normani su se najprije zadovoljavali samo pljačkanjem priobalnih naselja, no početkom 9. stoljeća osnivaju svoja prva stalna naselja na irskom tlu. Tako su Skandinavci osnovali neke od najvažnijih irskih gradova: Dublin, Cork, Wexford i Limerick.⁴² Oni su također naselili otoke u blizini obale, uključujući otok Man, otoke Orkney i Shetlandsko otočje.⁴³ Farske otoke, udaljene gotovo 7000 kilometara zapadno od Norveške, naselili su prvim trajnim naseljenicima. Ranije su ti otoci služili kao ljetno odmaralište irskim redovnicima. Iako izvan šireg pojasa normanskih gradova nije bilo većeg skandinavskog naseljavanja, Irska se ubrzo gotovo čitava

³⁴ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 222.

³⁵ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 62.

³⁶ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 222.

³⁷ Hrvatska enciklopedija: *Vilim I. Osvajač*, Leksikografski zavod Miroslava Krležice, 2012.

URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64647> (8.5.2016.)

³⁸ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 224.

³⁹ Isto, str. 226.

⁴⁰ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 62.

⁴¹ M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 151.

⁴² T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 15.

⁴³ M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 148.

našla pod normanskom vlašću. Gotovo cijelo 10. stoljeće proteklo je u borbama, s naizmjeničnom srećom na obje strane.⁴⁴ Proces potiskivanja skandinavskog utjecaja u Irskoj posebno je ubrzan kada je jedan od irskih kraljeva, Brian Boruma, uspio ujediniti veći dio irskih kraljevstava i u bitki kod Clontarfa 1014. godine poraziti Norvežane.⁴⁵ Podatke o Vikinzima u Irskoj donose *Irski anali*.⁴⁶

2.3. Vikinzi na europskom tlu

Vikinški upadi na prostor Carstva Karla Velikog (današnja Francuska) započeli su nešto kasnije nego na britanskom otočju. Nakon relativno kratkih pohoda u istočne dijelove zemlje, sredinom 9. stoljeća uslijedila je prava invazija na zapadne dijelove današnje Francuske.

Posebno teško razdoblje za francuske zemlje započelo je nakon sporazuma između engleskog kralja Alfreda i danskih poglavara u Engleskoj, jer je tada velik dio pohoda skrenut prema jugu. Velike rijeke poput Seine, Loire i Garonne, postaju redovni putovi napredovanja normanskih naroda. U to se vrijeme Normani sve češće spuštaju i do Sredozemlja, pa u nekoliko navrata pljačkaju po Španjolskoj (koja se tada većim dijelom nalazila u arapskim rukama), te na kraju osvajaju Siciliju i osnivaju na otoku svoje kraljevstvo.⁴⁷

Prvi teritorijalni posjed koji su stekli u Italiji bilo je vojvodstvo Aversa, na području Napulja, koje je 1030. napuljski knez Sergije IV. predao normanskom vojskovođi Rainulfu Drengotu. Normanski vojvoda Robert Guiscard učvrstio je oko 1046. svoju vlast u Kalabriji, a poslije i u Apuliji. Godine 1091. Robertov brat Roger I. preotero je Saracenima Siciliju, a 1130. njegov se sin Roger II. okrunio za kralja Napulja i Sicilije, ujedinivši cijelu južnu Italiju pod svojom vlašću. Ta je normanska dinastija vladala do 1189., kada je umro njezin posljednji član Vilim II.⁴⁸

Na Uskrs 845. godine Vikinzi su napali Pariz, i to nakon što su putovali uzvodno Seinom 160 kilometara.⁴⁹ Prvo opsežnije naseljavanje Normana u Francuskoj započinje 885. godine osvajanjem Rouana.⁵⁰ Vojskovođa koji je vodio taj pothvat, Hrolf Thorirson (kasnije poznat

⁴⁴ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 62.

⁴⁵ *History of the Vikings*.

URL: <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ab86> (30.4.2016.)

⁴⁶ W. Fitzhugh, E. Ward, *Vikings: The North Atlantic Saga*, str. 128.

⁴⁷ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 214.

⁴⁸ Hrvatska enciklopedija: *Normani*. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44101> (10.5.2016.)

⁴⁹ T. Allan, Tony, *Vikinzi: velike civilizacije: život, mit i umjetnost*, str. 14.

⁵⁰ W. Fitzhugh, E. Ward, Elisabeth, *Vikings: The North Atlantic Saga*, str. 131.

kao Rollon), prihvaća kršćanstvo i, uvidjevši dobre strane feudalnog društvenog uređenja, prihvaća mnoge franačke običaje.⁵¹

Kralj Karlo Jednostavni godine 911. daruje Rollonu vojvodinu Normandiju (zemlju oko ušća Seine), u zamjenu za obećanje da će otjerati vikinške rivale.⁵² Rollon, vođa norveškog podrijetla, prihvatio je krštenje i od tada postao službenim dužnosnikom francuskog kralja.⁵³ Rollon je održao svoj dio obećanja, i nije prošlo mnogo generacija, a njegovi su se Vikinzi pretvorili u Normane, prihvativši jezik i kršćansku vjeru svojih podčinjenih.⁵⁴

Nasljednik Rolloa u šestoj generaciji, vojvoda Vilim od Normandije 1066. godine izveo je uspješnu invaziju na Englesku, podčinivši cijelu naciju Normanima.⁵⁵

2.4. Osvajanje Atlantika

Otkrićem i naseljavanjem Shetlandskog i Farskog otočja povećava se potkraj 8. stoljeća promet na Atlantskom oceanu. Island, koji je bio poznat starijim moreplovcima još u 4. stoljeću pr. Kr., bio je dugo izvan trgovačkih putova i interesa skandinavskih naseljenika. Međutim, sredinom 9. stoljeća počinju prvi Norvežani istraživati i naseljavati novootkriveni otok. Zbivanja u Norveškoj nakon 870. godine snažno su utjecala na naseljavanje Islanda. Naime, tamo je na vlast došao Harold Ljepokosi, kojemu je uspjelo veliki dio zemlje podvrgnuti svojoj vlasti. Tom su prilikom mnogi njegovi protivnici i nezadovoljnici napustili Norvešku i otisnuli se prema novootkivenoj zemlji.⁵⁶

Nastavak naseljavanja Norvežana prema zapadu povezan je sa sudbinom jedne norveške obitelji. Oko 960. godine obitelj Erika Thorwaldsona morala je napustiti Norvešku zbog ubojstva koje je počinio jedan od njenih članova. Stigavši na Island, otkrili su da je zemlja najvećim dijelom već podijeljena i naseljena, tako da su se morali zadovoljiti lošim i oskudnim posjedom na samom sjeveru otoka. Preuzevši imanje nakon očeve smrti, Erik (poznat kao Crveni) upleo se u jedan zločin, pa je po drugi put morao napustiti svoj dom. Ploveći prema zapadu u potrazi za zemljom koju je stotinjak godina ranije ugledao jedan pomorac, Erik Crveni je 982. godine otkrio Grenland („Zelena zemlja“), a koloniju je osnivao i formirao 985.

⁵¹ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 62-63.

⁵² I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 142.

⁵³ *Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek*, str. 290.

⁵⁴ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 62., 63.

⁵⁵ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 15.

⁵⁶ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 63.

godine.⁵⁷ Osnovavši naselje na istočnoj obali južnog Grenlanda, Erik se vratio na Island i pozvao svoje sunarodnjake da mu se pridruže u kolonizaciji novootkrivene zemlje. U to vrijeme, početkom 11. stoljeća, klima je na Grenladnu bila znatno blaža nego danas. Naseljenici su uspijevali obrađivati polja, uzgajali su konje, goveda i svinje, a veliku zaradu donosila im je trgovina krznom i morževim kljovama.⁵⁸ Jedan od većih problema za Grenlandane predstavljao je nedostatak drvene građe, koju su morali uvoziti iz Norveške.⁵⁹

Čini se da su već početkom 11. stoljeća kolonizatori Grenlanda dospjeli i do obale Sjeverne Amerike.⁶⁰ Sin Erika Crvenog, Leif Eriksson, potaknut očevim otkrićem Grenlanda, krenuo je na put prema zapadu u potrazi za tajanstvenom zemljom.⁶¹ Rezultat toga bilo je vjerojatno prvo iskrcavanje Europljana u Ameriku, ostvareno 1001. godine, kada je Leif stigao do Baffinovog otoka, a kasnije i do L'Anse aux Meadows, u blizini najsjevernijeg vrha Newfoundlanda. Leifovo postignuće bilo je dostojan vrhunac fantastične sage o istraživanjima i avanturama koje je u nešto više od dva stoljeća odvelo Vikinge iz njihovih skandinavskih domovina. Autori u knjizi *Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek* također se slaže da je Laif (ne Leif kako ga navodi Allan), sin Erika Crvenog, došao do Amerike, ali oni ističu kako je Laif vraćajući se s Grenlanda u Norvešku greškom skrenuo na Zapad i došao do zemlje u kojoj je raslo žito i divlja vinova loza koju je nazvao Vinland.⁶²

U nekoliko navrata Vikinzi su pokušali naseliti Ameriku, no velika opasnost od putovanja Sjevernim morem, kao i udaljenost od njihovih stalnih naselja, učinile su taj pokušaj vrlo teškim. Danas je poznato nekoliko mogućih lokacija skandinavskih naseobina u sjevernoj Americi: zemlja koju su Vikinzi nazvali Markland (zemlja šuma) vjerojatno je područje Labradora, dok je vikinški Vinland (zemlja vina) vrlo vjerojatno nešto južnije područje na istočnoj obali, gdje danas uspijeva divlja loza.⁶³

⁵⁷ Vikinzi - osvajači i kolonizatori. URL: <http://wol.jw.org/hr/wol/d/r19/lp-c/102000889#h=3> (5.5.2016.)

⁵⁸ *History of the Vikings*.

URL: <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ab86> (30.4.2016.)

⁵⁹ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 63., 64.

⁶⁰ T. Allan u knjizi *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost* ističe 1001. godinu, a autori u članku „Vikinzi i njihova osvajanja“ (časopis *Drvo znanja*) ističu da je to bilo 1000. godine.

⁶¹ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 16., 17.

W. Fitzhugh, E. Ward, *Vikings: The North Atlantic Saga*, str. 12

⁶² *Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek*, str. 286.

Adam iz Bremena Adam iz Bremena bio je njemački srednjovjekovni kroničar koji je živio i djelovao drugoj polovici u 11. stoljeća. Najpoznatiji je po kronici *Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum* (*Djela biskupa Hamburške crkve*), koja se smatra jednim od najvrijednijih izvora za povijest Sjeverne Europe u ranom srednjem vijeku jer se u tome djelu spominje kolonija Vinland, R. I. Page, *Cronicles of the Vikings: Records, Memorials and Myths*, str. 41.

⁶³ W. Fitzhugh, E. Ward, *Vikings: The North Atlantic Saga*, str. 207.

Naselja na Grenlandu doživjela su nakon nekoliko stoljeća tragičnu sudbinu. Čini se da je tijekom 14. stoljeća došlo do zahlađanja klime, tako da je krhka ravnoteža na rubu ledenog omotača narušena. Tijekom 14. i 15. stoljeća čitavo nordijsko stanovništvo Grenlanda je izumrlo, uglavnom od gladi i hladnoće.⁶⁴

2.5. Putevi na istok: Baltik i Rusija

Sukob stanovnika Švedske s njihovim danskim susjedima zatvorio je za njih izlaz na Atlantski ocean. To je jedan od razloga zbog kojega su, za razliku od Norvežana (koji su uglavnom plovili uz obale Škotske i Irske) i Danaca (koji su plovili prema Engleskoj i kontinentalnim zemljama), Šveđani vrlo rano počeli istraživati Baltičko more.⁶⁵ Ploveći prema istoku, oni su u 9. stoljeću osnovali svoje kolonije u današnjoj Finskoj, Litvi i Estoniji. Prve varjaške naseobine na istočnoeuropskim ravninama osnovane su otprilike u isto vrijeme kada i norveška kraljevstva u Irskoj, od 770. do 830. godine.⁶⁶ Još od prapovijesnih vremena postojala su na tim obalama središta trgovine iz kojih su jantar, krzno, rude i vosak stizali do srednje i južne Europe. Istražujući velike ruske rijeke, švedski su pomorci plovili sve dublje u unutrašnjost zemlje dolazeći u dodir s mjesnim slavenskim plemenima.⁶⁷ Šveđani su se utvrdili u Novgorodu, a nešto kasnije i u Kijevu.⁶⁸ Zanimljivo je da je u ruskom gradu Novgorodu još u 13. stoljeću prevladavalo švedsko stanovništvo.⁶⁹

Glavni smjer njihova kretanja prostirao se preko Baltičkog mora u Rusiju, niz tokove velikih rijeka.⁷⁰ Preuzevši postojeću slavensku naseobinu u Novgorodu krajem 9. stoljeća, Vikinzi su je pretvorili u ključnu trgovačku postaju koja je kontrolirala dvije glavne rute prema jugu. Prva od njih slijedila je Dnjepar do Kijeva, gdje je uspostavljena druga postaja koja je išla do Crnog mora, otvarajući put prema bizantskoj prijestolnici, Konstantinopolu. Druga postaja je odvela putnike na brodovima gotovo 4000 kilometara niz Volgu do Kaspijskog jezera, iza kojeg su karavanske rute vodile sve do Bagdada.⁷¹

Ploveći niz velike ruske rijeke, Vikinzi su doprli sve do Kaspijskog jezera, tako da su sačuvani podaci o njihovim pljačkaškim pohodima čak u sjevernoj Perziji. Našavši se u tim južnim

⁶⁴ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 64.

⁶⁵ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 146.

⁶⁶ Isto, str. 146.

⁶⁷ M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 156.

⁶⁸ W. Fitzhugh, E. Ward, *Vikings: The North Atlantic Saga*, str. 101.

⁶⁹ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 64.

⁷⁰ R. I. Page, *Cronicles of the Vikings: Records*, str. 80.

⁷¹ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 12.

krajevima, nisu mogli ne primjetiti raskoš i bogatstvo Konstantinopolisa. Iz starih kronika je poznato više velikih pohoda na taj grad.⁷² Napad se odvio 860. godine, a potom ponovo 907. godine.⁷³

Iako su oba napada bila odbijena, drugi je bio dovoljno snažan kako bi uvjerio bizantskog cara da sklopi primirje, ponudivši Sjevernjacima pravo trgovanja u zamjenu za jamstvo mira, kao i određen broj tjelohranitelja - poznatih stražara zvanih Varjazi, koji su čuvali samog cara. Utjecaj Vikinga na Rusiju bio je još veći jer su doseljenici, poznati Slavenima kao Rusi, odigrali ključnu ulogu u uspostavljanju prve organizirane slavenske države. Kako stoji u *Ruskoj kronici* (otprilike 1112. godina), Rusima su se približili vođe zaraćenih plemena koji su im rekli: „Naša zemlja je velika i bogata, ali u njoj nema reda. Dođite i vladajte nama.“ Rusi su ih uhvatili za riječ, uspostavivši zajedničku švedsko-slavensku državu koja je dobila njihovo ime, prvo sa sjedištem u Novgorodu, a potom u Kijevu.⁷⁴

3. Vikinški brodovi

⁷² „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 64

⁷³ R. I. Page, *Cronicles of the Vikings: Records*, str. 98.

⁷⁴ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 13.

Vikinzi su živjeli na divljim i surovim mjestima. Nije bilo mnogo mostova i cesta pa je zemljom bilo teško putovati. Vikinzima je bilo puno lakše putovati brodovima - rijekama, uz obalu ili preko oceana. Brodovi nisu bili duži od 20 metara i širi od 5 metara.⁷⁵

Vikinzi su bili nedostižni graditelji brodova i odlični pomorci, osobito ako se uzme u obzir da je kompas u njihovo doba još bio nepoznat i da su se moreplovci mogli orijentirati samo uz pomoć sunca i zvijezda. No, sigurno putovanje morem nije ovisilo samo o hrabrosti i vještini moreplovaca - dva neophodna elementa za uspjeh plovidbe bili su povoljan vjetar i vremenski uvjeti. Nepovoljni uvjeti mogli su prouzročiti gubljenje pravca, a to je ponekad dovodilo do pristajanja na nepoznatim kopnima, kao što se dogodilo kada je Leif stigao do Vinlanda. Iskustvo je, dakle, bio jedan od nezanemarivih faktora uspjeha. Svaki je brod bio pod zapovjedništvom nekog iskusnog pomorca.⁷⁶

Tehnika gradnje brodova i sposobnost orijentacije bili su kod Vikinga veći nego u bilo kojeg drugog naroda.⁷⁷ Imali su dva tipa broda: trgovačke i ratne.⁷⁸ Za kratka putovanja uz obalu izgrađivali su male lagane brodove, a za duža putovanja gradili su brodove sa širokim i dubokim trupom koje su zvali *knarr*. Ove su brodove koristili vikinški trgovci za prijevoz robe na prodaju preko mora. Za osvajanja Vikinzi su gradili brze ratne brodove elegantnih linija. Najveći i najbolji vikinški brodovi bili su *drakkari*.⁷⁹ Ti su brodovi na pramcu imali smještenu izrezbarenu glavu zmaja, zbog čega su i dobili taj naziv. Zmajeva glava nije imala samo ukrasnu funkciju, nego je prije svega služila da noću zle duhove drži na udaljenosti.⁸⁰ Oba su imala trup ili korito sastavljeno od više slojeva oplata spojenih željeznim klinovima, učinjeno nepropusnim pomoću smole i životinjskih koža te učvršćeno s više rebara okomitih na os broda. Pramc i krma činili su jedinstveno tijelo s kobilicom. Kormilo je bilo bočno i smješteno na krmi.⁸¹ U središtu broda nalazio se masivan drveni blok u koji je bio utaknut veliki jarbol. Vesla su kroz otvore izlazila iz bokova broda, a dugački niz štitova, obješenih duž svake strane broda, štitili su veslače od napada neprijatelja.⁸²

4. Način ratovanja, oružje i bojna oprema

⁷⁵ Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek, str. 278.

⁷⁶ W. Fitzhugh, E. Ward, *Vikings: The North Atlantic Saga*, str. 14., 15.

⁷⁷ Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek, str. 284.

⁷⁸ Petra Somek (ur.), *Vikinzi: život i civilizacija*, str. 9.

⁷⁹ F. Macdonald, *Vikinzi: oživite povijest*, str. 10.

⁸⁰ Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek, str. 284.

⁸¹ Petra Somek (ur.), *Vikinzi: život i civilizacija*, str. 9.

⁸² W. Fitzhugh, E. Ward, *Vikings: The North Atlantic Saga*, str. 14., 15.

Ratovanje u Vikinško doba još je uvijek bilo izrazito osobna stvar. Kao u Homerovim vremenima, ratnici su se okupljali pod barjakom pojedinaca koji su si prisvojili ugled vojnih vođa. Uspjeh je rađao uspjeh - zapovjednik čijem su se imenu mogle pripisati pobjede privukao bi nove sljedbenike, što mu je omogućavalo da stekne još više plijena i još više slave.⁸³

Kada su se prvi puta obrušile na nemirnu i nespremnu Europu, nordijske ratne horde priskrbile su si reputaciju iznenadnih napadača koji bi se povlačili odmah po završetku napada, i tijekom cijelog Vikinškog doba, mobilnost je bila ključ njihova uspjeha. Vladanje morskim putevima dalo im je neprocjenjivu prednost iznenađenja; mogli su se pojaviti kao iz vedra neba na priobalnim metama, dok im je plitki gaz brodova omogućavao da napadaju i duž rijeka u kopno. Kada su bili prisiljeni napadati iz brodova, zaplijenili bi konje koji bi ih brže prenijeli do cilja.⁸⁴

No, unatoč naglasku na brzini, Vikinzi su također poznavali i statične oblike ratovanja. Posebice su Danci vodili duge kampanje u Engleskoj i na franačkim otocima, prilikom čega su disciplina i izdržljivost bili važniji od taktike brzih napada. Iako su Vikinzi uglavnom izbjegavali opsade, pokazali su da znaju podizati rampe i graditi opsadne sprave kada bi se odlučili na opsadu, kao što je bio slučaj s Parizom 885. godine.⁸⁵

Vikinške su se borbe najčešće vodile pješadijom, a vikinške su armije briljirale u borbama prsa o prsa.⁸⁶ Tipični sukob započeo bi s dvama stranama postrojenim na međusobnoj udaljenosti od svega nekoliko stotina metara. Vođa ratničke skupine izrekao bi nekoliko riječi ohrabrenja svojim ljudima, koji bi odgovorili izvikujući uvrede prema neprijateljskim redovima. Kako bi započeo neprijateljstva, zapovjednik bi ponekad bacio koplje - Odinovo oružje - iznad glava neprijateljskih vojnika, vičući: „Neka ih sve uzme k sebi Odin!“; zamisao je bila ponuditi cijelu neprijateljsku vojsku kao žrtvu vikinškom bogu rata.⁸⁷ Potom bi uslijedilo bacanje strelica, kamenja i kopalja dok su se dvije strane približavale jedna drugoj.

U srcu svake akcije nalazio se ratni vođa, okružen svojom tjelesnom stražom, pomno odabranim ratnicima koji su vladali borilačkim vještinama. Jedan od njih nosio bi barjak koji je obilježavao poziciju vođe, omiljenu metu neprijateljskog napada. Ukoliko bi vođa iz bilo kojeg razloga odlučio otkazati bitku, učinio bi to podizanjem svoga štita. No, češće bi se bitka nastavila sve dok neprijateljske linije ne bi bile probijene, a preostali vojnici se razbjegli. Iskusni ratnici naviknuli su se na takve trenutke trijumfa, kao i na ubiranje ratnog plijena koje bi obično

⁸³ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 116.

⁸⁴ Isto, str. 116.

⁸⁵ Isto, str. 116.

⁸⁶ F. Macdonald, *Vikinzi: oživite povijest*, str. 12.

⁸⁷ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 116.

sljedilo. Sama količina plijena koji bi Vikinzi skupili tijekom ratnih pohoda najbolje je ilustrirana irskim primjerom - u suvremeno doba gotovo jednak broj primjeraka irske umjetnosti iz 8. stoljeća pronađen je u Norveškoj, kamo su ih odnijeli Vikinški napadači, kao i u samoj Irskoj, gdje su nastala.⁸⁸

U borbama prsa o prsa, vikinški su vojnici imali ključnu prednost - fizičku veličinu. Odrasli na visokoproteinskoj mesnoj i mliječnoj prehrani, bili su mnogo krupniji od suparnika.⁸⁹ Mjerenje kostura u vikinškim grobovima govori nam da su muškarci u dobi za ratovanje u prosjeku bili visoki 1, 72 metara, dok je prosjek visine muškaraca za ostatak Europe u to doba iznosio 1, 65 metara.⁹⁰

Vikinzi su bili iznimno svjesni psihološkog aspekta bitke, čineći sve što su mogli kako bi se doimali zastrašujućima u očima onih s kojima su se sukobljavali. Jedna je taktika bila stvarati strašnu buku; zveckajući držačima za strijele i ispuštajući užasavajuće krikove nastojali su zastrašiti neprijatelja kako bi se predao. Neki pojedinci povećavali su vlastito samopouzdanje pribjegavajući magiji - eddska poema Havamall nabraja različite borbene metode koje su se koristile kako bi se postigli efekti poput otupljivanja neprijateljskog oružja, omogućavanja vlastitoj vojsci da bude otporna na ozlijede te zaustavljanje strijela u letu.⁹¹

Vikinzi su za borbu koristili razno oružje, ali su im omiljeni bili dugi oštri mačevi i teške borbene sjekire. Njima su udarali, ubadali i zasijecali svoje neprijatelje u borbi prsa o prsa. Također su u napadu na neprijatelje iz daljine bacali koplja i ispaljivali strijele iz lukova. Mačevi, sjekire, vrhovi koplja i strijela bili su izrađeni od željeza. Lukovi i koplja bili su drveni. Najbolja su oružja bila ukrašena pravim zlatom i srebrom. Za zaštitu u borbi obični ratnici Vikinzi nosili su kožnate kape i tunike. Kraljevi, vođe i ostali važniji ratnici imali su željezne kacige i oklope izrađene od stotine isprepletenih željeznih prstenova. Ratnici su nosili okrugle štitove od drveta i kože, ojačane željezom. Oni su ratniku štitili tijelo od koljena do ramena.⁹²

Od svakog slobodnog nordijskog muškarca očekivalo se da posjeduje oružje, a većina njih znala ga je i vrlo dobro koristiti. Najskuplji i najljepši bili su dugi mačevi - dvostruke oštrice bile su stvorene za sječenje, a ne probadanje. Mačevi su bili cijenjeno vlasništvo i ponekad su im se davali nadimci poput „sjekač nogu“ ili „zlatni ubojica“. Često su se naslijeđivali u obiteljima s

⁸⁸ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 119.

⁸⁹ Russell Scott, *Viking food*, BBC, 2011. URL: http://www.bbc.co.uk/history/ancient/vikings/food_01.shtml (2.5.2016.)

⁹⁰ T. Allan, Tony, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 117.

⁹¹ Isto, str. 118.

⁹² F. Macdonald, *Vikinzi: oživite povijest*, str. 12.

oca na sina. Najbolji mačevi izrađivali su se u franačkim zemljama, tehnikom koja je kombinirala komade željeza različite čvrstoće kako bi se postigla bolja podatnost i savitljivost. Sljedeća oružja po važnost u vikinškom svijetu bila su koplje, koje se koristilo za probadanje i sulica, koja se koristila za bacanje. Ta su dva oružja bila zastrašujuća, s oštricama dugim do pola metra, pričvršćenima za motke od jasena. U mitovima su se posebice povezivala s Odinom, koji je bio poznat kao „Gospodar koplja“, i čije oružje, Gungnir, nikada nije promašilo metu. U to su doba ta dva oružja postala povezana i sa sjećanjem na Olafa Tryggvasona, norveškog kralja, zastrašujućeg ratnika za kojega se pričalo da može baciti dva koplja odjednom, po jedno iz svake ruke.⁹³

Legende nastoje prikazati vikinške napadače s ratnim sjekirama u rukama, no sjekire su zapravo u najvećem dijelu bile skromno oružje i uglavnom su ih koristili oni koji si nisu mogli priuštiti mačeve. Nekoliko bogato ukrašenih primjeraka sjekira pronađeno je u grobovima pripadnika viših staleža, no najveći dio sačuvanih sjekira ne može se razlikovati od alata koje su koristili drvosječe za obaranje stabala; možda su služile u obje svrhe. Poput sjekira, kratki noževi za ubadanje također su se koristili u bitkama, kao i lukovi i strijele, iako se čini da se njih više koristilo tijekom lova; posebice su se povezivali sa slabo poznatim bogom Ullom, zaštitnikom lova.⁹⁴

Kacige s rogovima, koje se često povezuje s Vikinzima, potječu iz vremena koje je preko 1000 godina prethodilo vikinškoj eri i po svemu sudeći nosilo ih se samo u ceremonijalnim prigodama. Vikinški ratnici nosili su jednostavne čunjaste kacige izrađene od metala ili kože, premda ih neki nisu ni nosili.⁹⁵

5. Kraj vikinških osvajanja

Nakon što su se naselili diljem Europe, pa čak i izvan nje, Vikinzi su se počeli miješati s porobljenim narodima, da bi se s njima napokon i stopili. To donekle čudi, jer su Vikinzi

⁹³ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 128.

⁹⁴ Isto, str. 128.

⁹⁵ *Vikinzi - osvajači i kolonizatori*. URL: <http://wol.jw.org/hr/wol/d/r19/lp-c/102000889#h=3> (5.5.2016.)

posjedovali vlastitu, vrlo izrazitu kulturu, odlikovali su se zavidnom umjetničkom vještinom, a bili su nadareni i u pravnom i u trgovačkom smislu. Povrh svega, razvili su i vlastitu religiju s mnoštvom bogova, kojima je na čelu stajao Odin.⁹⁶

Ipak, nakon što bi se naselili i nagodili sa susjedima, Vikinzi su se obično i pokrstili. U Britaniji, gdje ih je porazio kralj Alfred, ipak su se utvrdili na velikom području, da bi napokon sklopili mir i 878. godine prihvatili kršćanstvo. Godine 911. vikinški vođa Rollon, koji je blokirao Seinu, postao je vazalom Karla Glupog i stekao posjed nad zemljama koje tvore jezgru današnje Normandije.⁹⁷ Sljedeće godine su Rollon i njegovi sljedbenici prešli na kršćanstvo. Onda je napokon i kijevski knez Vladimir sklopio bračni savez s bizantskom carskom obitelji i pokrstio se. U to doba naseljeni Vikinzi više nisu bili Norvežani, Danci i Šveđani, već Englezi, Francuzi, Normani i Rusi. Zbog toga se vikinška kultura, unatoč tome što su se naselili na golemom području, održala samo u domovini i otočnim kolonijama. Do 1000. godine glavni je iseljenički pritisak popustio, a Skandinavija se spremala uklopiti u kršćansku Europu.

Iako pod različitim imenima, skandinavski su moreplovci, gusari i pljačkaši tijekom 9. i 10. stoljeća obilježili povijest mnogih europskih zemalja.

Glavni uzroci prestanka vikinškog načina života su promjena gospodarskih odnosa te njihovo prihvaćanje kršćanstva. Pljačkaški pohodi prepustili su mjesto trgovini. Ratnici su postajali trgovci, a pljačkaši zemljoradnici. Jedan od prvobitnih poriva koji je i pokrenuo velika putovanja, tj. potraga za zemljom, bio je zadovoljen. Brojna naselja skandinavskih Vikinga polako su se asimilirala s mjesnim kulturama.

Iako doživljavani prvenstveno kao pljačkaši i nasilnici, Vikinzi su u mnogim zemljama koje su osvojili ostavili snažan kulturni pečat. Njihovo sjajno građeni i prekrasno oslikani brodovi, književna vrijednost njihovih saga, kao i gotovo suvremena vrijednost njihovog zakonodavstva, pokazuje kako su stvorili osebujnu civilizaciju, i to uz vrlo mali utjecaj velikih kulturnih centara Sredozemlja.⁹⁸

6. Kultura Vikinga

U kulturu Vikinga ubrajamo umjetnost kojom su se bavili, način na koji su živjeli, pismo kojim su pisali te religiju koju su zagovarali i prakticirali.

⁹⁶ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 64., 65.

⁹⁷ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 142.

⁹⁸ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 65.

6.1. Način života i umjetnost

Vikinški način života, s velikim brojem ljudi naguranih u zadimljenim nastambama zemljanih podova, teško da je poticao stvaranje umjetničkih predmeta. Osim kroz povijest, sva vikinška kreativnost bila je izražena putem dekorativnih umjetnosti. Ljudi su koristili bogatstva koja su se slijevala u Skandinaviju kao posljedica pljačke i trgovine kako bi kupovali razne predmete koji nisu bili samo za umjetnost, već su bili praktične prirode. Sami stvaratelji tih predmeta bili su gotovo uvijek anonimni obrtnici, obično u službi kraljeva ili plemenskih vođa. Tek na kraju Vikinškog doba pojedini umjetnici počeli su dodavati svoja imena na kamenove ispisane runama, a i tada uglavnom samo u jednom području središnje Švedske.⁹⁹ U najvećim količinama preživjeli su predmeti izrađeni od metala, oko kojega se u Skandinaviji razvila duga obrtnička tradicija. Već u drugom tisućljeću prije Krista, staronorveški umjetnici bili su jedni od najboljih obrađivača bronce u Europi, iako su morali uvoziti najveći dio kositra i bakra potrebnog da bi se napravila legura. U Vikinško doba, djela obrađivača metala koristila su se u brojne svrhe. Tu su pripadali razni predmeti poput broševa i ukrasnih igala, koji su se koristili za pričvršćivanje debelih vunjenih plašteva koje su nosili i muškarci i žene. Tijekom cijelog razdoblja Vikinške povijesti glavni motivi bili su preuzimani iz prirode. Početna točka najčešće je bila životinja, iako su one često bile stilizirane gotovo do asptrakcije. Biljke su se počele redovito pojavljivati kao motiv od sredine 10. stoljeća nadalje. Prikazi ljudi bili su razmjerno rijetki, a i kada su se pojavljivali, bili su obično prikazivani na napola naturalistički način koji je bio u kontrastu sa slobodnim prikazima tijela ptica i zvijeri.¹⁰⁰

Vikinzi su bili vješti i u izradi različitog nakita od metala.¹⁰¹ Nakit je često bio funkcionalan dodatak odjeći, kao što su primjerice broševi i kopče, no jednako cijenjene bile su ogrlice, narukvice i prstenje.¹⁰² Način na koji je sav taj nakit oblikovan svjedoči o iznimno složenoj tehnici izrade. Najkorišteniji materijal bilo je srebro, no cijenili su se i zlato i pozlaćena bronca.¹⁰³ Muškarci su obično nosili samo narukvice i prepleteno srebrno prstenje. Ženski je nakit bio brojniji: ogrlice, narukvice, ukrasni broševi i prstenje, koje se nije nosilo samo na ruci nego i kao privjesci oko vrata te kao ukrasi u kosi.¹⁰⁴

⁹⁹ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit, umjetnost*, str. 20.

¹⁰⁰ Isto, str. 22., 23.

¹⁰¹ „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, str. 61

¹⁰² T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 110.

¹⁰³ W. Fitzhugh, E. Ward, *Vikings: The North Atlantic Saga*, str. 19.

¹⁰⁴ Petra Somek (ur.), *Vikinzi: život i civilizacija*, str. 20.

6.2. Pismo

Rune predstavljaju najstariji znak za pismo koje su koristili germanski narodi. S različito protumačenim značenjem „tajni“ i „misterija“, pojam rune se pripisuje gotičkom, starosaskom, ranonjemačkom, anglosaskom ili norenskom (pojam koji proizlazi iz nordijskog norroen, „sjevernjački“, a koji označava jezik i kulturu koji su cvali u Norveškoj i na Islandu potkraj 9. stoljeća). Imale su isključivo epigrafski karakter, klesane su na svakodnevne predmete (oružje, češljeve, kopče) i kamenje (posebnost skandinavskog i anglosaskog područja).¹⁰⁵ Rune su se urezivale i na drvo, metal i kosti.¹⁰⁶

Oblik runskih znakova pretežno je uglat s malobrojnim krivuljama. Ostalo nam je oko 5000 runskih natpisa, od kojih je većina u Švedskoj, Norveškoj i Danskoj. Ostali su pronađeni u Engleskoj, na Islandu, u Njemačkoj, na otoku Man, Frizijskim otocima i Grenlandu. Neka su nalazišta otkrivena i u drugim zonama, poput primjerice u Rumunjskoj, gdje su obitavali germanski narodi. U Italiji su pronađeni natpisi iz 8. stoljeća koje su ostavili anglosaski hodočasnici u posjetu svetišta Sant' Angelo (Foggia). Stari natpisi sadrže malobrojne riječi, a od 8. stoljeća sve su duži. Katkad pričaju o herojskim pothvatima ili putovanjima, a katkad su komemoracija za pokojnike. U nekim su slučajevima prisutni kršćanski elementi.¹⁰⁷

I danas se raspravlja o podrijetlu runa. Najvjerojatnija je pretpostavka da runsko pismo potječe iz etruščanskog ili venetskog alfabeta, koje su širili narodi u doticaju s tim pismom u regijama srednjoistočnih Alpa. Druga je pretpostavka da su runski znakovi oblikovani prema latinskim. Manja je vjerojatnost da rune potječu iz grčkog alfabeta posredstvom Gota. Raspravlja se i o vrijednosti runa. Neki u runama vide magičnu vrijednost, koju slijedi praktična upotreba, dok drugi preferiraju funkcionalnu upotrebu runa kao pomoć u sjećanju koja je naknadno proširena magično-vjerskim kontekstom.¹⁰⁸

6.3. Religija

Vikinzi su bili politeisti, odnosno pogani jer su štovali brojne bogove i božanstva.¹⁰⁹ Vikinška mitologija predstavlja jasnu sliku postanka i budućeg kraja svijeta.

¹⁰⁵ W. Fitzhugh, E. Ward, *Vikings: The North Atlantic Saga*, str. 67.

¹⁰⁶ R. I. Page, *Cronicles of the Vikings: Records, Memorials and Myths*, str. 9.

¹⁰⁷ *Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek*, str. 274.

¹⁰⁸ Isto, str. 274.

¹⁰⁹ Gareth Williams, *Viking Religion*, BBC, 2011. URL: http://www.bbc.co.uk/history/ancient/vikings/religion_01.shtml (12.5.2016.)

Važan izvor koji donosi podatke o religiji Vikinga su *edde*.¹¹⁰ *Edde* su zjednički naziv za kolekciju epskih pjesma koja opisuje likove i događaje iz nordijske mitologije. *Edde* nam donose podatke o vikinškim vjerovanjima i vikinškoj religiji.¹¹¹

6.3.1. Vikinško tumačenje svijeta

Svijet je, kao što govore mnogi mitovi nastao iz golemog ponora Ginnungagap, Beskrajne praznine. Ginnungagap je na jugu graničio s Muspellom, prebivalištem vatre, a to je mjesto plamenim mačem čuvao vatreni div Surt. Na sjeveru se nalazila smrznuta zemlja Niflheim, koja je kasnije postala zemljom mrtvih. Ondje je 12 rijeka naviralo iz kotla imenom Hvergelmir, izlijevajući svoje vode u Ginnungagap. U njegovim su se neistraženim dubinama one smrzavale, postupno ispunjavajući ogromni ponor. Kako se led uzdizao, tako ga je doticala vrelinu Muspella, a iz toga je spoja nastala vlaga koja se na neki način pretvorila u glinu. Naposljetku je ta glina oživjela u obliku Ymira, praiskonskog diva mraza. Kako bi Ymir imao od čega živjeti, nastalo je još jedno stvorenje - ogromna krava imenom Audhumla - Hraniteljica, iz čijeg je vimena krenulo mlijeko. Kako bi se nahranila, Audhumla je mogla samo lizati slano inje. Dok je to radila, pod njezinim jezikom počeli su se pojavljivati obrisi čovjeka. To je bio Buri, Proizvođač, a on je kasnije postao djedom Odina, najvećeg vikinškog boga.¹¹²

Na viđenje porijekla svih stvari možda su utjecali uvjeti na Islandu, jer je u njemu prisutna tipična islandska kombinacija leda i vatre.

6.3.2. Vikinški božanski kozmos

Svijet Vikinga sastojao se od dvije božanske obitelji, koje su u početku održavale različite regionalne tradicije. Vikinški je panteon bio podjeljen na dvije obiteljske loze: Aesir i Vanir (Asi i Vani).¹¹³ Veća, dominantna skupina bila je Aesir - sama riječ znači „bogovi“, koja je prebivala u Asgardu i čiji je vođa bio Odin. Drugi važni članovi te obiteljske skupine bili su Thor, Baldur, Heimdall i bog rata Try, te božice Frigg, Sif, Nanna i Iduna. Božanstvo Frey, zajedno sa svojom sestrom blizankom Freyom i njihovim ocem Njordom, bio je najpoznatiji pripadnik druge božanske obitelji Vanir. Iako su u Vikinško doba pripadnici skupine Vanir bili

¹¹⁰ R. I. Page, *Cronicles of the Vikings: Records, Memorials and Myths*, str. 183.

¹¹¹ Isto, str. 12.

¹¹² T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 34.

¹¹³ Petra Somek (ur.), *Vikinzi: život i civilizacija*, str. 15.

štovani u cijelom vikinškom svijetu, njihov je kult bio osobito jak u Švedskoj.¹¹⁴ Sukob između sila dobra i zla Vikinzi su nazivali Ragnarok.¹¹⁵

Dok su Thor i Odin bili ratnici, Frey i Vanir prvenstveno su se povezivali s poljoprivrednom i seksualnom plodnošću. Sam Frey prikazivan je s izrazito naglašenim muškim spolnim obilježjima. Plodnost skupine Venir protezala se na plodove zemlje; oni su vladali suncem, kišom, usjevima i svime što raste, a njihovo doba godine bilo je proljeće, kada su se održavale obredne gozbe i procesije Freyu u čast. Freya je bila božica ljubavi, rođenja, smrti i plodnosti - cijelog ciklusa ljudskog života.¹¹⁶

Odin, osim što je bio vrhovno vikinško božanstvo, bio je i najsloženiji i najtajanstveniji lik vikinškog panteona. Poznat kao „Otac svega“ zbog svog sudjelovanja u stvaranju ljudskog roda, bio je doslovno i otac nekoliko članova obitelji Aesir, uključujući Baldura i, prema nekim izvorima, i Thora. Dok je Thor kao zaštitni znak imao čekić, Odin je imao čarobno koplje, Gungnir, koje su mu izradili patuljci kako bi nepogrešivo pogodio svoju metu. Također je posjedovao i najboljeg konja, osmonogog Sleipnira, a pratio ga je i par gavrana, Hugin i Munin, doslovno Misao i Pamćenje, koji su istraživali vikinški kozmos, po povratku ga izvještavajući o tome što su vidjeli.¹¹⁷ Zbog svog dubokog poznavanja svijeta, Odin je bio bog kojega su sljedbenici poštivali i plašili se, ali ga nisu voljeli. Za Odina, znanje je bilo moć, a u mitovima on bi se često mučio kako bi došao do znanja. Imao je jedno oko, jer je drugo žrtvovao kako bi dobio nacrt iz Zdenca znanja.¹¹⁸ Također, bio je i bog poezije.¹¹⁹ Odin je bio smatran vrhovnim bogom rata, „Ocem pobjeda“.¹²⁰ Kao takav bio je zaštitnik cijele aristokratske radničke klase, a posebice kraljevskih kuća u Danskoj i Norveškoj. Odin je bio vlasnik Valhale, Dvorane poginulih, kamo se poginule ratnike odvodilo s bojnog polja. Valhala je predstavljena kao kraljevska dvorana zlatnih zidova, u koju su Odinove pomoćnice vile, Valkire, donosile duše najhrabrijih ratnika pogubljenih na bojnopolju i nad njima bdjele.¹²¹ Odin je u mitovima neprestano prisutan, pojavljujući se često i intervenirajući neočekivano. U najboljem slučaju,

¹¹⁴ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 40.

¹¹⁵ Isto, str. 33.

¹¹⁶ Isto, str. 40., 48.

¹¹⁷ Isto, str. 42.

¹¹⁸ Petra Somek (ur.), *Vikinzi: život i civilizacija*, str. 15.

¹¹⁹ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 42.

¹²⁰ *Vikinzi - osvajači i kolonizatori*. URL: <http://wol.jw.org/hr/wol/d/r19/lp-c/102000889#h=3> (5.5.2016.)

¹²¹ Petra Somek (ur.), *Vikinzi: život i civilizacija*, str. 15.

Valkire su prosuđivale da li je ponašanje poginulih ratnika bilo junačko ili kukavičko, i to su činile sa zadatkom da odaberu tko će od pokojnika biti upućen u raj, tj. u Valhalu, Petra Somek (ur.), *Vikinzi: život i civilizacija*, str. 15.)

bio je nepouzdan ratnik, koji bi ratniku jednog dana omogućio pobjedu da bi ga već sljedećeg dana napustio.¹²²

Najjači među bogovima, Thor, također je bio bog koji je izazivao najviše divljenja. Njegov ogroman crvenobradati lik s plamtećim očima i žestokom naravi izgledao je kao slika i prilika hrabrog vikinškog ratnika. U mitovima Thor slovi kao čvrst neprijatelj divova. U stvarnom svijetu Thor je bio povezan s prirodnim uvjetima, a prije svega s olujama; za grmljavinu se govorilo da je to buka njegove kočije dok prolazi nebom. Putnici bi zazivali njegovu zaštitu kad god bi krenuli na putovanje, a svaki put kao bi sjevnulo ljudi bi se prisjetili njegove moći.¹²³

Loki je kompleksan lik, varalica. Neke od priča o Lokiju slijede poznati model priče o varalici u kojem pojedinac koji je pretjerano mudar dobije ono što je zaslužio. Tako je jednom, izgubivši okladu koja ga je mogla stajati glave, završio zašivenih usana.¹²⁴

Vikinški kozmos bio je prenapučen. Ljudi su živjeli u njemu ne samo uz dvije odvojene božanske obitelji, nego i uz divove, vilenjake i patuljke. Iako su divovi u vikinškoj mitologiji definirani po svojoj ulozi kao neprijatelji bogova, odnosi između tih dvaju rasa bili su daleko od isključivo neprijateljskih. Zapravo, postoje brojne priče o vezama između bogova i žena divova. Tako je sam Thor rođen u vezi Odina i Jord. Općenito, divovi su u mitovima prikazivani kao dosadni i spori, a Loki bi ih uvijek nadmudrio. Kao stvorovi hladnoće i tame, divovi nisu mogli podnijeti sunce, pretvarajući se u kamen ako bi ih dotakle sunčeve zrake.¹²⁵

6.3.3. Zmije i zmajevi

Zmije nisu uobičajene za Skandinaviju, stoga je česta pojava zmija u mitovima više povezana sa svjetskim trendovima u prepričavanju priča nego sa svakodnevnim životom. Iako su imale svoju mitsku ulogu, zmije su često bile miješane sa zmajevima, čak i u stvarnom životu - dugi brodovi koji su prevozili vikinške napadače bili su poznati kao *drakari*, tj. zmajevi brodovi, no

¹²² T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 45.

¹²³ Isto, str. 50., 51.

¹²⁴ G. Williams, *Viking Religion*. URL: http://www.bbc.co.uk/history/ancient/vikings/religion_01.shtml (12.5.2016.)

¹²⁵ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 56.

najmoćniji među njima, sagrađen 998. godine za norveškog kralja Olafa Tryggvasona, nazivao se „Duga zmija“.¹²⁶ U vikinškim mitovima, zmije su imale isključivo negativne konotacije. Živjele su u jamama pa su stoga bile povezane s podzemnim svijetom, a time i s mrtvima. Uloga zmajeva bila je daleko složenija. Oni su pobuđivali strah, baš kao i zmije, no na mnogo višoj razini; njihov vatreni duh mogao je spaliti štit u sekundi. Zmajevi su također živjeli ispod zemlje, ali u grobnim humcima iz brončanog doba.¹²⁷

6.3.4. Žrtvovanja

Prinošenje žrtava imalo je središnje mjesto u vikinškoj religiji, a imalo je i brojne oblike. Najčvršće strukturirani obredi održavali su se prilikom izmjene godišnjih doba, uz sudjelovanje cijele zajednice. Uobičajeno mjesto održavanja bio je veliki dvor lokalnog vladara, oko kojeg bi se u ime posvete prolila krv zaklane životinje.¹²⁸

Najveći od svih skupova održavali su se u Uppsali u Švedskoj i Lejreu u Danskoj. Oba obreda poznata su nam samo posredstvom kršćanskih pisaca koji su možda namjerno krivo prikazali tijekom događaja, no postoje zapanjujuće sličnosti u oba procesa. Svaki festival održavao se svakih 9 godina, a prinošene su i ljudske i životinjske žrtve. Broj 9 je imao kultnu važnost, jer se u opisu obreda u Lejreu spominje 99 ljudskih žrtava, zajedno sa sličnim brojem konja, pasa i pijetlova, dok je u Uppsali bilo ubijeno po 9 muških pripadnika svake dostupne vrste uključujući i ljude, do ukupnog zbroja 72.¹²⁹

Događanja u Uppsali i Lejreu na više su načina bila iznima; većina žrtvenih obreda bila je mnogo manjih razmjera i više osobna kada su u pitanju bili ciljevi. Tako bi, primjerice, trgovci koji su putovali niz Volgu kroz Rusiju postavljali drvene statute bogova i žrtvovali im ovce i stoku kako bi im bogovi zajamčili dobru trgovinu. U samoj Skandinaviji, žrtve su se prinosile ne samo najvažnijim božanstvima nego i duhovima za koje se smatralo da nastanjuju gajeve, stijene i slapove. Jedan pjesnik iz 11. stoljeća opisao je kako su mu odbili dati prenočište na farmi na kojoj se htio smjestiti preko noći zato što je farmerova supruga tada prinosila žrtve lokalnim vilenjacima.¹³⁰

¹²⁶ Olaf Tryggvason obnovio je samostalnost Norveške 995. godine.

¹²⁷ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 58.

¹²⁸ Isto, str. 94.

¹²⁹ Isto, str. 94.

¹³⁰ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 95.

Pojedina božanstva favorizirala su određeni tip žrtve. Žrtve Odinu obično su bile obješene - on je bio Gospodar vješala - ili ubijene kopljem, njegovim svetim oružjem. Pastusi i divlje svinje žrtvovali su se bogu plodnosti Freyu. Bili su prihvatljivi artefakti, kao i živa bića - veliki sanduci ritualno oštećenog oružja pronalazeni su u jezerima, tresetištima i drugim lokalitetima. Bez obzira na to kakva bila žetva, svrha joj je uvijek bila ista - osvojiti božansku naklonost kao uzvrat za nešto vrijedno.¹³¹

6.3.5. Pokapanje pokojnika

Poznato je da su vikiški muškarci i žene bili pokapani na brodovima, no usporednu tradiciju koja je u nekim područjima postojala još od brončanog doba, karakteriziralo je pokapanje pokojnika u normalne grobove koji su bili obilježavani uspravnim kamenovima postavljenima u obliku broda. Najpoznatiji primjeri su u mjestu Lindholm Hoje u blizini Alborga u sjevernom Jutlandu, gdje je oko 1950. godine iskopano groblje iz Vikinškog doba koje je bilo prekriveno pijeskom oko 1000. godine. Iako se groblje sastoji od otprilike 700 brodova, nemaju svi oblik brodova - ostali imaju oblik kvadrata, pravokutnika ili krugova - no čini se da su karakteristični oblici brodova postali popularni od 800. godine nadalje. Većina pokapanih tijela bila je kremirana, pa se stoga nije moglo zamišljati da će fizički putovati nakon smrti. Čak i uz to, simbolizam je jasan - duša se ukrcavala na putovanje, a uobičajeno prijevozno sredstvo Vikinga za daleka putovanja bio je brod.¹³²

7. Dolazak kršćanstva i kraj Vikinškog doba

Više od bilo kojeg političkog događaja, dolazak kršćanstva obilježio je kraj Vikinškog doba. Prihvatanje nove religije uklonilo je glavnu zapreku koja je odvajala nordijske zemlje od

¹³¹ Isto, str. 95.

¹³² Isto, str. 130.

ostatka Europe.¹³³ U vrijeme kada je proces bio dovršen, krajem 11. stoljeća, Skandinavija je ostala geografski i lingvistički izdvojena, ali u ostalim pogledima bila je uvelike integrirana u kulturu kontinenta kao cjeline.¹³⁴

Dolazak kršćanstva bio je postupan i miran. Kao neumorni putnici, Vikinzi su bili svjesni njegova prisustva u drugim zemljama mnogo ranije no što su ga i sami prihvatili. Kada je kršćanstvo naposljetku stiglo i do njihovih zemalja, njegova je sudbina uvelike ovisila o politici. Jedan danski kralj primio je krštenje još 826. godine, no već je sljedeće godine bio protjeran u izgnanstvo. Misionar po imenu Anskar nakon toga je izgradio crkvu u najvažnijim trgovištima - u gradu Birka u Švedskoj, kao i u Hedebyu i Ribeu na danskom kopnu. No, preobraćenje Danaca kao cjeline moralo je pričekati do 965. godine, kada je kralj Harald Plavozubi konačno prihvatio novu vjeru. Navodno ga je na preobraćenje navelo čudo koje je izveo misionar po imenu Poppo, koji je obukao željeznu usijanu rukavicu ne opekavši ruku.¹³⁵

U Norveškoj je do preobraćenja došlo pod utjecajem politike vladanja - kraljevi koji su htjeli nametnuti svoju volju neposlušnim i intelektualno neovisnim plemićima vidjeli su Crkvu kao stup centralizacije vlasti. Proces je započeo kada je kralj Harald Ljepokosi (otprilike 880. do 930. godina) - prvi kralj koji je ujedinio cijelu naciju - poslao svog sina Hakona u Englesku kako bi ga pod svoje okrilje uzeo kršćanski kralj Athelstan. Hakon je zapravo umro kao otpadnik, a novu vjeru su naposljetku uspjeli uvesti dvojica Olafa - Olaf Tryggvason, koje 995. godine krenuo mačem preobratiti zemlju, te nakon njega, vladar poznat kao Sv. Olaf, koji je dovršio posao prije no što je 1030. godine poginuo na bojnopolju. Jedna saga priča kako je poganim vlastelinima ponudio strog izbor: „Budite ubijeni, napustite zemlju ili prihvatite krštenje.“¹³⁶

Otprilike u isto vrijeme, Island je prihvatio kršćanstvo pod pritiskom norveških kraljeva, iako je ondje odluku na demokratski način donio Althing. Jedina se opirala Švedska, gdje je stara religija neuobičajeno polako odumirala. Iako su vladari bili pokršteni od ranog 11. stoljeća nadalje, dvije su religije supostojale gotovo cijelo stoljeće prije no što je Crkva naposljetku ipak nadvladala.¹³⁷

¹³³ G. Williams, *Viking Religion*.

URL: http://www.bbc.co.uk/history/ancient/vikings/religion_01.shtml (12.5.2016.)

¹³⁴ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 112.

¹³⁵ Isto, str. 112.

¹³⁶ Isto, str. 113.

¹³⁷ T. Allan, *Vikinzi: velike civilizacije - život, mit i umjetnost*, str. 113.

Učinci preobraćenja bili su postupni, ali duboki i utjecali su na sve aspekte vikinške kulture. Preobraćenje je pratio prijelaz s lokalne hegemonije na centraliziranu vlast; s usmene kulture na kulturu zasnovanu na pisanim djelima, prvenstveno Svetom pismu; i iz moralnih okvira časti i pobune do podčinjenosti i opraštanja. Nova vjera bila je bez sumnje snaga civilizacije, no njezinim je dolaskom nestao dio junačkog individualizma Vikinškog doba. Rođeno je novo doba, a svijet sjevera više nikada nije bio isti.¹³⁸

8. Zaključak

¹³⁸ Isto, str. 113.

Na temelju novih saznanja jasno je da se slika Vikinga kao brutalnog i krvoločnog grabežljivca mora u velikoj mjeri korigirati. Vikinzi su zapravo nositelji napredne civilizacije koja je razvila ne samo vlastite obrtničke tehnike nego i bogate umjetničke elemente. Vikinzi su imali sjajnu mogućnost prilagodbe koja se ističe kao njihova najjača vrlina.

Vikinzi su svojim napadima obuhvatili veliki dio europskih zemalja, od Španjolske do Rusije, ali su svojim napadima najviše razarali područja Britanskih otoka i Francusku. Miroljubivo su naselili veći prostor - Orkneyske i Farske otoke, Island, Grenland te su čak privremeno osnovali jednu koloniju na sjevernoameričkoj obali - Vinland (današnji Newfoundland). Ekspanzija im je omogućena jer su bili vrsni graditelji koji su gradili brze brodove ukrašene religijskim motivima koji su im omogućavali putovanja na velike udaljenosti.

Vikinzi su razvili svoju kulturu i umjetnost. Bili su politeisti te su imali razvijen svijet bogova koje su štovali i prinosili im žrtve. Dolaskom, širenjem i prihvaćanjem kršćanstva te asimilacijom s drugim narodima Vikinško doba prestaje postojati.

9. Literatura

1. Allan, Tony, *Vikinzi - velike civilizacije: život, mit i umjetnost*, Planeta Marketing Institucional SA, Zagreb 2008.
2. Atwa - *Istina o Vikinzima*.
URL: <https://nellacro.wordpress.com/2014/12/02/istina-o-vikinzima/> (30.4.2016.)
3. Brandt, Miroslav, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, II. izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1995.
4. „Vikinzi i njihova osvajanja“, *Drvo znanja*, br. 147-148, rujan/listopad 2011., str. 58.-66.
5. Fitzhugh, William; Ward, Elisabeth, *Vikings - the north atlantic saga*. Smithsonian institution press Washington and London, Washington 2000.
6. Ganeri, Anita, *Vikinzi - pljačkaši i trgovci*, svezak 1., Školska knjiga, Zagreb 2007.
7. Goldstein, Ivo; Grgin, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi liber, Zagreb 2006.
8. *History of the Vikings*. URL:
<http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ab86>
(30.4.2016.)
9. Hrvatska enciklopedija: *Normani*. Leksikografski zavod Miroslava Krleže, 2012.
URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44101> (10.5.2016.)
10. Hrvatska enciklopedija: *Vilim I. Osvajač*. Leksikografski zavod Miroslava Krleže, 2012. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64647> (8.5.2016.)
11. James, Edward, *Overview: The Vikings, 800 - 1066*, BBC, 2011.
URL: http://www.bbc.co.uk/history/ancient/vikings/overview_vikings_01.shtml
(8.5.2016.)
12. Macdonald, Fiona, *Oživite povijest: Vikinzi*, Biblioteka Kreativa, Zagreb 2008.
13. Page, Raymond Iam, *Cronicles of the Vikings: Records, Memorials and Myths*, University of Toronto Press, London 1995.
14. *Povijest 6: rani i razvijeni srednji vijek*, Biblioteka jutarnjeg lista, Europaperss holding, Zagreb 2007.
15. Scott, Russell, *Viking food*, BBC, 2011.
URL: http://www.bbc.co.uk/history/ancient/vikings/food_01.shtml (2.5.2016.)
16. Somek, Petra (ur.), *Vikinzi: život i civilizacija*, Marijan, Sombor 2004.
17. *Vikinzi - osvajači i kolonizatori*.
URL: <http://wol.jw.org/hr/wol/d/r19/lp-c/102000889#h=3> (5.5.2016.)
18. Williams, Gareth, *Viking Religion*, BBC, 2011.

URL: http://www.bbc.co.uk/history/ancient/vikings/religion_01.shtml (12.5.2016.)